Prof. Sakari Melander
11.9.2026

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 120/2026 vp** eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Aluksi

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vankeuslakia (767/2005) ja tutkintavankeuslakia (768/2005) sekä eräitä muita lakeja.

Esityksessä muun muassa ehdotetaan, että Rikosseuraamuksen valtuuksia valvoa vankeja yhtenäistettäisiin ja selkeytettäisiin, minkä lisäksi esityksessä ehdotetaan tiettyjä muita muutoksia vankeuden täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön sisältöön. Lisäksi Rikosseuraamuksen toimivaltaa rajoittaa täytäntöönpanoa vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa muutettaisiin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksessä ehdotetun sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

1. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan perustuslain (731/1999) 7 §:n 3 momentin viimeisen virkkeen mukaan lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöissä tätä säännöstä luonnehdittiin perustuslailliseksi toimeksiannoksi, jonka johdosta lailla tulee turvata vapautensa menettäneille kuuluvat oikeudet muun muassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten viitoittamalla tavalla (HE 309/1993 vp, s. 49/I). Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artiklassa, kansalaisoikeuksia

ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9, 10 ja 14 artiklassa ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklassa luetellaan eräitä vapautensa menettäneen oikeuksia, minkä lisäksi muutkin ihmisoikeudet (esimerkiksi henkilökohtainen koskemattomuus sekä kirje- ja puhelinsalaisuus) kuuluvat myös vapautensa menettäneille siltä osin kuin niitä ei ole rajoitettu ihmisoikeussopimusten ja perusoikeussäännösten kannalta hyväksyttävällä tavalla (HE 309/1993 vp, s. 49/II).

2. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä sanouduttiin selkeästi irti sellaisesta käsityksestä, että tietyn ihmisryhmän perusoikeuksia voitaisiin rajoittaa suoraan erityisen vallanalaisuussuhteen tai laitosvallan perusteella. Siten esimerkiksi vankien perusoikeuksien rajoittamisen katsottiin asianomaisessa hallituksen esityksessä edellyttävän lakia, jonka säätämisjärjestys riippuu rajoituksen sisällöstä ja asteesta (HE 309/1993 vp, s. 25/I ja 49/II, PeVL 12/1998 vp, s. 2/I, PeVL 34/2001 vp, s. 2/I). Vapaudenmenetys ei siten sellaisenaan muodosta perustetta rajoittaa henkilön muita perusoikeuksia. Jos tarve henkilön muiden perusoikeuksien rajoittamiseen tämän vapaudenmenetyksen aikana on olemassa, rajoituksista on säädettävä lailla ja ne tulee voida oikeuttaa erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta (HE 309/1993 vp, s. 25/I; ks. myös esim. PeVL 29/2025 vp, 3 kohta, PeVL 13/2021 vp, 4 kohta ja PeVL 25/2005 vp, s. 2/I).

3. Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 20/2005 vp). Vankeuslain ja tutkintavankeuslain perusoikeusrajoituksia merkitsevät säännökset ovat sittemminkin useasti olleet perustuslakivaliokunnan arvioitavana (ks. PeVL 29/2025 vp, PeVL 27/2021 vp, PeVL 40/2020 vp, PeVL 36/2020 vp, PeVL 6/2017 vp ja PeVL 34/2014 vp).

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuuksien käytön edellytykset

4. Esityksessä ehdotetaan, että vankeuslain ja tutkintavankeuslain Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuuksia koskevat soveltamisedellytykset uudistettaisiin johdonmukaisemmaksi kokonaisuudeksi. Esityksessä (s. 58) todetun mukaan voimassa oleva toimivaltuuksien käytön edellytyksiä koskeva sääntely on koettu epäselväksi, mikä on vaikeuttanut toimivaltuuksien käyttöä käytännössä. Lisäksi toimivaltuuksien käytön edellytyksistä säädettäessä otettaisiin huomioon luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvia rajoituksia koskevassa perustuslain 10 §:n 4 momentin rajoituslausekkeessa asetetut vaatimukset (ks. HE, s. 169–170).

5. Voimassa olevassa vankeuslaissa valvontatoimivaltuuksien käytön edellytyksistä säädetään jossain määrin vaihtelevasti. Esityksessäkin (s. 16) todetun mukaisesti toimivaltuuksien käytön edellytyksiä on laissa kuvattu erilaisilla käsitteillä, kuten ”tarpeellisuus”, ”syytä epäillä”, ”perusteltua syytä epäillä”, ”todennäköisiä syitä epäillä” ja ”välttämättömyys”. Sanottuja käsitteitä arvioidaan esimerkiksi suhteessa vankilan järjestykseen ja turvallisuuteen. Osin toimivaltuuksien käytön kynnykset muistuttavat esitutkintalain (805/2011) ja pakkokeinolain (806/2011) sääntelyä, vaikka rangaistuksen täytäntöönpanossa on kysymys toisenlaisesta sääntely-yhteydestä, eikä esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa omaksuttujen sääntelymallien käyttämistä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa sääntely-yhteydessä voi pitää luontevana.

6. Erityisen ongelmallisena voidaan pitää perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitetun luottamuksellisen viestin suojaa koskevan rajoituslausekkeen kannalta merkityksellisten toimivaltuuksien käytön edellytyksiä. Toimivaltuuksien käyttö on sidottu pääosin siihen, että se on tarpeen esimerkiksi vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai

sen lähettäjään liittyvästä perustellusta syystä (esim. viestin lukemista ja jäljennöksen ottamista koskeva vankeuslain 12 luvun 2 §).

7. Perustuslain 10 luvun 4 §:n mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen vapaudenmenetyksen aikana. Sanotussa rajoituslausekkeessa edellytetään viestin salaisuuden rajoittamisen välttämättömyyttä. Voimassa olevaa vankeuslakia säädettäessä perustuslakivaliokunta katsoi sanottuun (silloin perustuslain 10 §:n 3 momentti) rajoitusperusteeseen viitaten, että luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoituksiin kohdistuu perustuslain 10 §:n 3 (nyk. 4) momentissa nimenomaisesti mainittu välttämättömyysedellytys ja että viestin salaisuutta voidaan laitosoloissakin rajoittaa vain siinä määrin kuin se on kussakin yksittäistapauksessa perusteltua. Tältä kannalta valiokunta ei pitänyt vankeuslakiin tuolloin ehdotettuja toimenpiteiden edellytyksiä koskevissa säännöksissä käytettyjä ilmaisuja ”jos on syytä”, ”jos on tarpeen” ja ”saattaa” asianmukaisina. Valiokunta katsoi, että sääntelyä on näiltä osin syytä tarkistaa niin, että säännöksissä mainittuna kunkin toimenpiteen edellytyksenä on yksittäistapauksellinen ja toimenpiteen ankaruutta oikeasuhtaisesti vastaava perusteltu tarve (PeVL 20/2005 vp, s. 5–6).

8. Mietintövaliokuntana toiminut eduskunnan lakivaliokunta teki vankeuslain säännöksiin tältä osin tiettyjä täsmennyksiä, mutta tässä yhteydessä luottamuksellisen viestin suojaan kohdistuvien toimivaltuuksien käyttämisen edellytykseksi ei säädetty välttämättömyyttä koskevaa vaatimusta. Lakivaliokunta sen sijaan esimerkiksi kirjeenvaihdon ja kirjeen tarkastamista koskevan toimivaltuuden (vankeuslain 12 luvun 1 §) suhteen katsoi, että sääntelyä on sen mukaan syytä tarkistaa niin, että säännöksissä mainittuna kunkin toimenpiteen edellytyksenä on yksittäistapauksellinen ja toimenpiteen ankaruutta oikeasuhtaisesti vastaava perusteltu tarve (LaVM 10/2005 vp, s. 11/II). Myös esimerkiksi kirjeen lukemista ja jäljennöksen ottamista koskevan toimivaltuuden (vankeuslain 12 luvun 2 §) suhteen lakivaliokunta edellytti, että toimivaltuus on sallittu vain, jos se on yksittäistapauksessa perustellusta syystä tarpeen säännöksessä yksilöityjen tarkoitusten toteuttamiseksi (LaVM 10/2005 vp, s. 12/I). Lakivaliokunnan mietinnössä omaksuttu näkemys johti siihen, että vankeuslain ja tutkintavankeuslain luottamuksellisen viestin suojaan puuttuvien toimivaltuuden käytön edellytykset pitkälti sidotaan tarpeellisuutta koskevaan edellytykseen, minkä vuoksi sääntely ei vastaa perustuslain 10 §:n 4 momentissa asetettuja edellytyksiä luottamuksellisen viestin suojan rajoitusten välttämättömyyttä koskevin osin.

9. Edellä todetuista syistä toimivaltuuksien käytön edellytysten muuttaminen ja täsmentäminen on välttämätöntä.

10. Esityksessä ehdotetaan, että toimivaltuuksien käyttö jaettaisiin kolmeen portaaseen. Matalin kynnys olisi se, että toimenpide voidaan tehdä. Tällaiset toimenpiteet voitaisiin tehdä ilman yksittäiseen vankiin liittyviä konkreettisia perusteita. Kysymys olisi toimivaltuuksista, joita voitaisiin soveltaa esimerkiksi vankilaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Tällaisia toimenpiteitä olisivat esimerkiksi 1. lakiehdotuksen 12 luvun 1 §:ssä tarkoitettu kirjeen tarkastaminen, 16 luvun 1 ja 1 a §:ssä tarkoitettu vankien ja vankilan tilojen valvonta sekä 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettu turvatarkastus. Toinen kynnys olisi se, että toimenpiteen tekeminen olisi perusteltua laissa säädetyn tavoitteen varmistamiseksi. Tällä tarkoitettaisiin, että toimenpiteen tekeminen edellyttäisi konkreettisia perusteita yksittäisessä tapauksessa. Toimenpiteelle tulisi näin olla yksittäiseen vankiin liittyvä syy (HE, s. 59). Tähän toimivaltuuksien ryhmään kuuluisivat esimerkiksi vankeuslain 11 luvun 2, 3 ja 4 §:ssä tarkoitetut vapaa-ajan toimintaan osallistumisen epäämiset ja keskeyttämiset. Kolmas kynnys toimenpiteelle olisi, että toimenpide on välttämätön säädetyn tavoitteen saavuttamiseksi. Myös nämä toimenpiteet edellyttäisivät esityksen (s. 59) mukaan konkreettisia

perusteita yksittäisessä tapauksessa. Tätä korkeinta kynnystä sovellettaisiin esimerkiksi 1. lakiehdotuksen 7 luvun 1 a §:ssä tarkoitettuun peseytymisen epäämiseen sekä 12 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun kirjeen lukemiseen ja jäljennöksen ottamiseen.

11. Lähtökohtaisesti ehdotettua sääntelymallia voidaan valtiosääntöoikeudelliselta kannalta nähdäkseni pitää perusteltuna ja voimassa olevaa sääntelymallia selkeämpänä. Vastaavasti se nähdäkseni toteuttaa voimassa olevaa vankeuslakia ja tutkintavankeuslakia paremmin perusoikeuksiin puuttuvalta sääntelyltä edellytettyä oikeasuhtaisuuden vaatimusta.

12. Ehdotetun sääntelymallin täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden sekä oikeasuhtaisuuden kannalta on kuitenkin huomattava, että ensimmäinen kynnys ”voidaan tehdä” olisi yleinen eikä edellyttäisi yksittäiseen vankiin liittyviä konkreettisia perusteita. Seuraavat kynnykset ”perusteltua laissa säädetyn tavoitteen varmistamiseksi” ja ”välttämättömyys” taas esityksen (s. 59) mukaan edellyttäisivät sitä, että toimenpiteelle olisi konkreettisia syitä yksittäisessä tapauksessa. Edellä todetun mukaisesti eduskunnan perustuslakivaliokunta vankeuslakia koskevassa sääntely-yhteydessä katsonut perustuslain 10 §:n 4 momentin rajoitusperusteesta seuraavan, että kunkin toimenpiteen edellytyksenä on yksittäistapauksellinen ja toimenpiteen ankaruutta oikeasuhtaisesti vastaava perusteltu tarve (PeVL 20/2005 vp, s. 6/I). Saattaisi olla syytä edellä mainituista valtiosääntöoikeudellisista syistä harkita, että tällainen toimenpiteen yksittäistapauksellinen luonne varmistettaisiin säännösperustaisesti niissä toimivaltuuksissa, jotka on kytketty kynnykseen ”perusteltua laissa säädetyn tavoitteen varmistamiseksi” tai välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen.

13. Vaikka ehdotettu sääntely on sinänsä johdonmukaisempaa kuin voimassa oleva useaan erilaiseen kynnykseen perustuva sääntely, ehdotettujen kynnysten säännösperustaiset soveltamisedellytykset jäävät jossain määrin yleiselle tasolle. ”On perusteltua” -kynnys on 1. lakiehdotuksessa muotoiltu pääsääntöisesti siten, että tietty rajoitustoimi on mahdollinen, jos se on perusteltua rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi (esim. 1. lakiehdotuksen 11 luvun 2 §:n 5 momentti ja luvun 3 §:n 3 momentti). Välttämättömyyttä koskeva kynnys taas olisi tyypillisesti sidottu siihen, että tietty toimenpide on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi (esim. 1. lakiehdotuksen 5 luvun 3 §:n 2 ja 3 momentti ja 12 luvun 2 §:n 1 momentti). Kysymys olisi perusteltavuutta ja välttämättömyyttä koskevien kynnysten säännösperustaisessa muotoilussa siitä, että rajoittamisen tarkoituksista säädettäisiin mutta perusteltavuuden ja välttämättömyyden arvioinnin edellytyksistä ei.

14. Ehdotettu sääntely voi tältä osin johtaa siihen, että perusteltavuuden tai välttämättömyyden voidaan katsoa suhteellisen helposti täyttyvän esimerkiksi vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvissä tilanteissa. Tältä tiettyjen toimivaltuuksien käyttämisen kynnys saattaa tosiasiallisesti laskea. Aivan ongelmatonta ei nähdäkseni ole, että perusteltavuutta ja välttämättömyyttä koskevien kynnysten arvioinnin edellytyksiä useilta osin täsmennettäisiin esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa. Perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn suhteen lähtökohdan tulisi olla, että säännöstekstistä saisi mahdollisimman kattavan kuvan perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn soveltamisedellytyksistä. Jäljempänä esitetään joitakin tätä koskevia huomioita tietyistä Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltuuksien käytön edellytyksiä koskevista ehdotetuista säännöksistä, mutta sanottu täsmentämistarve liittyy lähtökohtaisesti ehdotettuun sääntelyyn yleisesti.

Peseytyminen

15. Esityksen sisältämän 1. lakiehdotuksen mukaan vangilla olisi oikeus peseytymiseen vähintään kerran päivässä. Peseytyminen voitaisiin kuitenkin keskeyttää tai evätä, jos se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Voimassa oleva vankeuslaki ei sisällä säännöstä peseytymisestä. Lähes vastaavansisältöinen säännös ehdotetaan lisättäväksi 2. lakiehdotuksen 3 luvun 2 f §:ään.

16. Lähtökohtaisesti oikeutta peseytymiseen voidaan pitää hyvin merkittävänä perustuslain 7 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan kannalta, minkä vuoksi on nähdäkseni perusteltua, että asiasta säädettäisiin vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa. Perusteltua oikeasuhtaisuuden kannalta on myös, että säännös mahdollistaa peseytymisen useammin kuin kerran päivässä (HE, s. 105). Perusteltuna on nähdäkseni myös pidettävä, että peseytymisen epääminen tai keskeyttäminen on sidottu välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen, koska esityksessäkin (s. 105) todetun mukaisesti kysymys on vangin kannalta merkittävästä vangin perusoikeuksiin puuttuvasta rajoituksesta. Epäämistä tai keskeyttämistä koskevaa sääntelyä voisi olla kuitenkin säännösperustaisesti syytä täsmentää niin, että siitä kävisi ilmi rajoittamisen yksittäistapauksellisuus ja sen kytkeytyminen juuri tiettyyn vankiin. Esityksen perustelujen (s. 105) mukaan epääminen tai keskeyttäminen voisi tulla kysymykseen esimerkiksi vangin käyttäytymisen ollessa erittäin aggressiivista tai vangin ollessa päihtynyt taikka vangin toteuttaessa henkilökuntaan tai muihin vankeihin kohdistuvia uhkauksia.

17. Edellä esitetyn perusteella säännöksen toinen virke voitaisiin muotoilla esimerkiksi seuraavaan muotoon: ””Peseytyminen voidaan keskeyttää tai evätä, jos se on vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten perusteella välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojaamiseksi”.

Ulkoilu

18. Esityksessä (s. 105) todetaan perustellusti, että ulkoilu on vangin kannalta merkittävä oikeus, minkä vuoksi ulkoilun epääminen tai keskeyttäminen on sidottu välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen. Sääntelyä saattaisi kuitenkin olla syytä täsmentää vastaavasti kuin mitä edellä 16 ja 17 kohdassa on todettu peseytymisen keskeyttämistä tai epäämistä koskevin osin keskeyttämisen tai toimien yksittäistapauksellisuuden korostamiseksi ja toimivaltuuden täsmentämiseksi. Esityksen (s. 105–106) perusteluissa tältäkin osin todetaan, että käytännössä vangin aggressiivinen käytös ja päihtymystila olisivat tyypillisiä tilanteita, joiden käsillä ollessa ulkoilu voidaan keskeyttää.

Kirjeenvaihto ja postilähetysten tarkastaminen

19. 1. lakiehdotuksen 12 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan suljetussa vankilassa tai Vankiterveydenhuollon yksikössä olevalle vangille saapunut kirje tai muu postilähetys voitaisiin avata ja sen

sisältö tarkastaa lähetyksen sisältöä lukematta sen selvittämiseksi, sisältääkö se 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Edelleen momentin mukaan suljetussa vankilassa tai Vankiterveydenhuollon yksikössä olevalta vangilta peräisin oleva kirje tai muu postilähetys tai avovankilassa olevalle vangille saapunut tai häneltä peräisin oleva kirje voitaisiin avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos se on perusteltua sen selvittämiseksi, sisältääkö se 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä.

20. Voimassa olevan vankeuslain 12 luvun 1 §:n 2 momentissa 1. lakiehdotuksen 12 luvun 1 §:n 2 momentin 1. virkettä vastaava postilähetysten tarkastamista koskeva toimivaltuus on sidottu siihen, että lähetyksen muodosta tai koosta voidaan päätellä, että se sisältää muutakin kuin luottamuksellisen viestin.

21. Myös käsiteltävänä olevan esityksen perustelujen (s. 117) esimerkiksi kirjeen tavanomaisesta poikkeava muoto tai koko voisi olla peruste kirjeen avaamiselle. Toimivaltuuden oikeasuhtaisuuden kannalta ei nähdäkseni ole aivan ongelmatonta, että se säännösperustaisesti vaikuttaa mahdollistavan kaikkien lähetysten avaamisen sen selvittämiseksi, sisältääkö lähetys lain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä ilman, että tällainen epäily syntyy esimerkiksi kirjeen muodon tai koon perusteella. Sääntelyn täsmentämistä tässä suhteessa olisi nähdäkseni vielä syytä arvioida.

Viestin lukeminen ja jäljennöksen ottaminen

22. 1. lakiehdotuksen 12 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea ja ottaa siitä jäljennös, jos se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Voimassa olevan vastaavan säännöksen mukaan vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva kirje, muu postilähetys ja viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen kyseisen vangin rikostaustaan, hänen vankeusaikaiseen käyttäytymiseensä, lähetykseen tai sen lähettäjään taikka vastaanottajaan liittyvästä perustellusta syystä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

23. Kysymys on luottamuksellisen viestin suojaan puuttuvasta toimivaltuudesta, joka on sidottava välttämättömyyttä koskevaan vaatimukseen, kuten säännöksessä on tehtykin. Esityksen (s. 118) perusteella välttämättömyyttä koskevassa arvioinnissa olisi kysymys kokonaisharkinnasta, jossa otettaisiin huomioon käsillä olevat tiedot vangin rikostaustasta ja kirjeenvaihdon toisesta osapuolesta sekä muut tiedot, joiden perusteella voitaisiin esimerkiksi epäillä kirjeiden sisältävän tietoja rikoksen tekemisestä tai vankilan turvallisuutta vaarantavasta toiminnasta. Ehdotettu sääntely, joka sinänsä johdonmukaistaa toimivaltuuksien käytön perusteita, jättää säännöksen konkreettiseen tilanteeseen liittyvät soveltamisedellytykset kuitenkin suhteellisen yleisellä tasolla määrittyviksi. Sääntelyä olisi nähdäkseni syytä täsmentää.

Vankilan järjestyssäännöt ja kurinpitoseuraamus

24. 1. lakiehdotuksen 15 luvun 1 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi voimassa olevaa vankeuslakia täsmällisemmin vankilan järjestyssääntöjen sisällöstä. Ehdotetun säännöksen mukaan vankilassa

on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä 1) vankilan alueella liikkumisesta, 2) vankilan osastoista, 3) vankilassa ja sen osastoilla järjestettävistä toiminnoista ja vapaa-ajantoiminnoista, 4) tupakoinnin järjestämisestä, 5) tapaamisten ja yhteydenpidon videoyhteyden välityksellä, kirjeenvaihdon, puhelimen käytön, sähköpostin käytön ja internetin käytön järjestämisestä, 6) elintarvikkeiden ja muun henkilökohtaiseen käyttöön sopivan tavaran sekä käyttöesineiden ja tarvikkeiden hankkimisesta vankilassa ja vastaanottamisesta vankilan ulkopuolelta ja 7) vangin omaisuuden säilyttämisestä.

25. 1. lakiehdotuksen 15 luvun 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan luvun 1 §:ssä tarkoitetun vankilan järjestyssäännön rikkomisesta voitaisiin vangille määrätä kurinpitorangaistus edellyttäen, että järjestyssäännössä on nimenomaisesti mainittu kyseisestä rikkomuksesta voivan seurata kurinpitorangaistus. Voimassa olevan vankeuslain 15 luvun 3 §:n 1 momentti on sisällöltään vastaava.

26. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään arvioinut osin vastaavanlaiseen sääntely-yhteyteen liittynyttä ehdotusta säilöönottoyksiköön järjestyssäännöistä. Ehdotuksen mukaan järjestyssäännöllä olisi voitu antaa lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä tarkempia määräyksiä säilöönottoyksikön alueella liikkumisesta, vierailuista, puhelimen sekä muiden viestintä- ja tallennelaitteiden hallussapidosta ja käytöstä, toimintakyvyn tukemisesta, majoituksesta ja huolenpidosta sekä omaisuuden hallussapidosta.

27. Valiokunta katsoi aiempaan käytäntöönsä viitaten, että se ei ole sinänsä pitänyt perustuslain kannalta ongelmallisena sitä, että esimerkiksi kouluille ja oppilaitoksille säädetään mahdollisuus antaa määräyksiä koulutyön käytännön järjestelyihin tai koulun tilojen käyttämiseen liittyvistä seikoista. Tällaisten järjestyssääntöjen antamisessa ei valiokunnan mielestä ole ollut kysymys perustuslain 80 §:ssä säännellystä lainsäädäntövallan delegoinnista, vaan alueellisesti rajattujen yleisluonteisten hallintopäätösten tekemisestä (PeVL 45/2014 vp, s. 5/I, PeVL 31/2013 vp, PeVL 28/2004 vp, s. 5–6, PeVL 70/2002 vp, s. 5). Lisäksi valiokunta korosti, että järjestyssäännöllä ei voida ilman laissa olevaa riittävän täsmällistä ja perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset muutoinkin täyttävää säännöstä antaa määräystä esimerkiksi jonkin perusoikeuden rajoittamisesta tai määrätä yksilön oikeuksista tai velvollisuuksista (PeVL 45/2014 vp, s. 5 ja siinä mainitut lausunnot).

28. Erikseen valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että järjestyssääntöjen rikkomisesta ei saa aiheutua kurinpidollisia seuraamuksia (PeVL 45/2014 vp, s. 5/II).

29. Esityksessä edellä todetusta huolimatta katsotaan, että mahdollisuus kurinpitorangaistuksen määräämiseen tiettyjen vankiloiden järjestyssäännöissä tarkemmin määritellyistä teoista tulee edelleen säilyttää. Esityksessä (s. 171–172) tätä perustellaan sillä, että kurinpitorangaistuksen uhka liittyisi lähinnä vankilan alueella liikkumista tai tupakoinnin järjestämistä koskeviin järjestyssääntöjen määräyksiin ja että näitä koskevat velvoitteet on mahdollista määritellä vain vankilakohtaisissa järjestyssäännöissä. Esityksessä (s. 172) pidetään riittävänä sitä, että järjestyssääntöjen sisältö samoin kuin kurinpitorangaistuksen määräämistä koskeva perussäännös jatkossakin olisivat laintasoisia.

30. Esityksessä omaksuttua näkemystä voidaan kuitenkin pitää kritiikille alttiina, koska se mahdollistaa laitoskohtaisesti vaihtuvan kurinpitorangaistuksen aineellisen ulottuvuuden, mitä taas voidaan pitää tällaisen sääntelyn ennakoitavuuden ja lailla säätämisen vaatimuksen kannalta

ongelmallisena. Arviossa on lisäksi otettava huomioon, että vankeuslaissa tarkoitettu kurinpitorangaistus voi tietyin edellytyksin kuulua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitetun ne bis in idem -kiellon soveltamisalaan ja näin estää samaa asiaa koskevan rikosasian käsittelyn (ks. KKO 2016:1).

31. Yleisemminkin voidaan nähdäkseni katsoa, että lailla säätämisen vaatimuksen kannalta kurinpitorangaistukseen mahdollisesti johtavat teot ja rikkomukset tulisi määritellä laintasoisesti, koska järjestyssääntöjen oikeudellista statusta voidaan perustuslakivaliokunnan kuvaamin tavoin luonnehtia lähinnä epämääräiseksi ja niillä tulisi olla ennen muuta ohjaava ja informatiivinen merkitys (PeVL 45/2014 vp, s. 5/II). Tällöin vangin oikeuksiin puuttuvaan kurinpitorangaistukseen, joka vakavimmillaan voi vankeuslain 15 luvun 4 §:n mukaan merkitä vapaa-ajan toimintaan osallistumisen, rahan tai muiden maksuvälineiden käytön tai omaisuuden hallussapidon rajoittamista tai jopa sijoittamista yksinäisyyteen enintään kymmenen vuorokauden ajaksi (yksinäisyysrangaistus), mahdollisesti johtavien tekojen tai rikkomusten määrittelyn tulisi perustua yksinomaan lakiin.

Helsingissä 11.9.2026

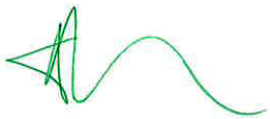

Sakari Melander
rikosoikeuden professori